

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹԸ *)

(Դիւցազնական վէպ)

XVI

Էսպէս անհամար զօրքեր հաւաքեց,
Եկաւ Սասմայ դաշտ բանակը զարկեց
Ու ծանրը նըստեց Մըսրայ թագաւոր:
Էնքան անհամար բազմութիւնն էն օր
Բաթմանայ գետին եկաւ ու չօքեց,
Ով եկաւ—խըմեց, գետը ցամաքեց,
Սասմայ քաղաքում մընացին ծարաւ:
Ձէնով Օհանին զարմանքը տարաւ.
Քուրքը վեր առաւ, սարը բարձրացաւ,
Սարը բարձրացաւ, տեսաւ, ի՞նչ տեսաւ,
Ճերմակ վըրանից դաշտը ճերմակել,
Ատես էն գիշեր ձըմեռը եկել,
Ըսպիտակ ձիւնով ծածկել էր Սասուն:
Լեզին ջուր կըտրեց, կապ ընկաւ լեզուն,
Հարայ կանչելով փախաւ, տուն ընկաւ.
—Վայ, փախէք, եկաւ... հայ, հարայ, եկաւ:
—Ի՞նչը, հօրեղբայր, ինչը... ի՞նչն եկաւ:

*) Տես «Մուրճ» № 3.

—Յաւն ու կըրակը Դաւթի պինչն եկաւ,
 Մըսրայ թագաւոր ելել է, եկել,
 Եկել, մեր դաշտին բանակ է զարկել,
 Թիւ կայ աստղերին, թիւ չը կայ զօրքին...
 Վայ մեր արեւին, վայ մեր աշխարհքին...
 Ե՛կ, ոսկին տանենք, աղջիկներ տանենք,
 Զօրենք առաջին, պաղատանք անենք,
 Դուցէ մեզ գըլթայ,
 Մեզ սըրի չը տայ...

—Դու կայ, հօրեղբայր, դու դարդ մի անիր.
 Գընա՛, քու օգու՛մ դու հանգիստ քընիր:
 Հիմի ես կ'ենեմ Սասմայ դաշտ կ'երթամ,
 Մըսրայ Մելիքին պատասխան կը տամ:
 Ու գընաց Դաւիթ ծանօթ պառաւին:
 —Նանի ջան, ասաւ, ժանգոտած ու հին
 Երկաթի կըտոր, անթարոց, շամփուր,
 Ինչ ոքնիս-չ'ունիս, հաւաքիր, ինձ տուր,
 Մի էշ էլ գըտիր, որ վըրէն նըստեմ,
 Կըռիւ եմ գընում Մըսրայ զօրքի դէմ:
 —Վայ, Դաւիթ, ասաւ, մահըս տանի քեզ.
 Դո՛ւ պէտք է էն հօր զաւակը լինե՛ս...
 Քու հէրն ունէր կըռւի համար
 Հըրեղէն ձի, ոսկի քամար,
 Զըրահ շապիկ, կապէն հագի,
 Այ թեկն խաչ պատարագի,
 Կուռ սաղաւարտ, կայծակի թուր...
 Իսկ դու կ'ուզես էշ ու շամփուր...

—Ամա՛ն, նանի, ջեմ լըսել դեռ,
 Ո՞ւր են հիմի իմ հօր զէնքեր:
 —Հօրեղբօրդ գընա հարցուր.
 Ո՞ւր են, ասա՛, հանիր, բեր, տո՛ւր.
 Բան է, թէ որ չը տայ սիրով,
 Աչքը հանիր, խըլի՛ր զօռով:

XVII

Դաւիթ գընաց հօրեղբօր մօտ.
 — Է՛յ հօրեղբայր, կանչեց հերսոտ.
 Իմ հէրն ունէր կըռւի համար
 Հըրեղէն ձի, ոսկի քամար,
 Զըրահ շապիկ, կապէն հագի,
 Այ թեին խաչ պատարագի,
 Կուռ սաղաւարտ, կայծակի թուր,
 Կը տաս—բեր, տուր...

— Վա՛յ, Դաւիթ ջան,

Ահից գտնաց Զէնով Օհան.

Քու հօր մահաւան տարուց, օրից
 Դուրս չեմ հանել ձին ախոռից,
 Ոչ սընտուկից թուր կայծակին,
 Զըրահ շապիկ, ոսկի գօտին...
 Ինձ թող, ամա՛ն, մի ըսպանիր,
 Կուգես, հըրէն, գընա՛, հանիր:

XVIII

Դաւիթը թողեց Զէնով Օհանին,
 Դընաց, ախոռից դուրս քաշեց հօր ձին,
 Զըրահը հագաւ, գէնքերը կապեց,
 Զին հեծաւ, կանգնեց ու ձէնով երգեց.
 «Սասման քոյրեր, բարո՛վ մնաք,
 Քուրուլթիւն էք արել ինձ.
 Սասման մայրեր, բարո՛վ մընաք,
 Մօր նըման էք սիրել ինձ:

Կըռիւ կ'երթամ, դուշմանը ձեզ
 Զը գայ, գերի չը տանի.
 Ո՛վ իմանայ—մին էլ էսպէս
 Ինձ չը տեսնէք կենդանի...

Խընդհամ անէք, թէ դաշտ գընաք,
 Զը մոռանաք ձեր Դաւիթին,
 Բարոյ մընաք, բարոյ կենաք
 Մեր աշխարհքին, մեր հանդին:

Երգեց Դաւիթ ու ձին քըշեց,
 Զէնով Օհան հոգոց քաշեց.
 — Ափսոս, հազար ափսոս հըրեղէն մեր ձին,
 Ա՛խ, հըրեղէն մեր ձին,
 Ափսոս, հազար ափսոս մեր ոսկի դօտին
 Ա՛խ, մեր ոսկի դօտին,
 Ափսոս թանգ կապէն, որ հազին տարաւ,
 Ա՛խ, որ հազին տարաւ:
 Դաւիթ բարկացաւ,
 Զին քըշեց, դարձաւ.
 Օհանը վախեց,
 Իր երգը փոխեց.
 — Ափսոս, նորեւուկ Դաւիթըս կորաւ,
 Ա՛խ, Դաւիթըս կորաւ:

Էս որ իմացաւ,
 Դաւիթ մեղմացաւ,
 Իջաւ, Օհանի ձեռքը համբուրեց,
 Զէնով Օհանն էլ ինչպէս հայր ու մեծ՝
 Օրհնեց, խըրատեց նըրան հայրաբար
 Ու խըրատելով՝ գըրաւ ճանապարհ:

XIX

Իր ձին հեծաւ, քըշեց Դաւիթ,
 Ելաւ Սասմայ սարի գըլուխ,
 Նայեց ներքեւ, — դաշտը խիտ-խիտ
 Կոխած փոշին, կըրակ ու ծուխ:
 Տեսաւ, կանգնեց ամպի տակին,
 Ու էն անծայր ծովի վըրայ

Գոռաց ձէնովն իր ահագին՝
Տարածելով սարսափ ու ահ.

—Ով քընած էք—արթուն կացէք,
—Ով արթուն էք—եւէք, կեցէք,
Ով կեցեր էք—զէնք կապեցէք,
Ձէնք էք կապել—ձի թամբեցէք,
Ձի էք թամբել—եւէք, հեծէք,
Յետոյ չ'ասէք, թէ մենք քընած,
Դաւիթ գող-գող եկաւ, գընաց...»

Էսպէս գոռաց, ասպանդակեց
Ու, ինչ ամպից կայծակ զարկի,
Մըսրայ զօրքի մէջ տեղ զարկեց,
Շողացնելով թուր—կայծակին:

Ջարդեց, փըշրեց մինչև կէսօր:
Կէս օր արիւնն ելաւ հեղեղ,
Քըշեց, տարաւ հաղարաւոր
Մարդ ու դիակ ողջ միատեղ:

Կար զօրքի մէջ մի ալեւոր,
Աշխարհք տեսած ու բանադէտ,
—Տղերք, ասաւ, ճամբայ տուէք,
Դընամ, խօսեմ ես Դաւթի հետ:

Դընաց, կանգնեց Դաւթի առաջ,
Էսպէս խօսեց էն ծերունին.
—Դաւա՛ր կենայ կուռըդ, ո՛վ քաջ,
Թուրըդ կտրուկ միշտ քու ձեռին:

Մի ծերունուս խօսքին մըտիկ,
Տես՝ քու խելքը ինչ է կըտրում,
Ի՞նչ են արել քեզ էս մարդիկ,
Հէ՛ր ես սըրանց դու կոտորում:

Ամեն մինը մի մօր որդի,
 Ամեն մինը մի տան ճրրագ,
 Որը կինն է թողել էստեղ՝
 Աչքը ճամբին, խեղճ ու կրակ,

Որը մի տուն լիք մանուկներ,
 Որը ծընող աղքատ ու ծեր,
 Որը լացով, քօղն երեսին,
 Նորապըսակ ջահէլ հարսին...

Թագաւորը զօրով-թըրով
 Հաւաքել է, էստեղ բերել,
 Խեղճ մարդիկ ենք պակաս օրով,
 Մենք քեզ վնաս ինչ ենք արել:

Թագաւորն է քու թըշնամին,
 Կըռիւ ունիս, իր հետ արա.
 Հէր ես քաշում թուր-կայծակին
 Էս անճարակ խալիսի վըրայ:

— Լաւ ես ասում դու, ծերունի,
 Ասաւ Դաւիթն ալեօրին,
 Բայց թագաւորն ուր է հիմի,
 Որ սե կապեմ նրա օրին:

— Մեծ վըրանում քընած է նա,
 Է՛ն, որ միջից ծուխը կ'ելնի.
 Էն ծուխն էլ հօ ծուխ չի, որ կայ,—
 Գողորշին է իր բերանի,

Ասին. դէպի մեծ վըրանը
 Ասպանդակեց Դաւիթն իր ձին,
 Բըշեց, գընաց ու գըռանը
 Գողաց կանգնած արաբներին.

—Ո՞ւր է, ասաւ, ի՞նչ է կորել,
Դճւրս կանչեցէք, գայ ասպարէզ,
Թէ մահ չ'ունի—մահ եմ բերել,
Գլըրող չ'ունի—գլըրողն եմ ես:

Մեղիքն, ասին, քուն է մըտել,
Օխտը օրով պէտք է քննի.
Երեք օրն է դեռ անց կացել,
Չորս օր էլ կայ—քունը առնի:

—Ի՞նչ, բերել է աղքատ ու խեղճ
Խալխին լցրել ծոցն արիւնի,
Ինքը մտել վըրանի մէջ,
Օխտը օրով հանգիստ քննի...

Քրնել~մընել չեմ հասկանում.
Վեր կացրէք շուտ, դուրս գայ մէյդան,
Էնպէս գըրան ես քընացնեմ,
Որ չը զարթնի էլ յաւիտեան...

Ելան մարդիկ, ճարահատուած՝
Շամփուր գըրին թէժ կըրակին
Ու զարկեցին խոր մըրափած
Մըսրա~Մեղի բաց կըրընկին:

—Օ՞գ, էլ հանգիստ քուն չ'ունի մարդ
Էս անիծուած լըւի ձեռից,
Խոր մըռընչաց հըսկան հանդարտ
Ու շուռ եկաւ, քընեց նորից:

Ելան, բերին մեծ գութանի
Խոփը, գըրին թէժ կըրակին
Ու կառ~կարմիր, կէճկըժալի,
Շիկնած գըրին մերկ թիկունքին:

—Օ՜Ֆ, էլ հանգիստ քուն չ'ունի մարդ-
էս անիրաւ մոծակներից.

Աչքը բացաւ հըսկան հանգարտ,
Ուզում էր ետ քընել նորից.

Տեսաւ Դաւթին, գլուխն ահեղ
Վեր բարձրացրեց մըռնչալով,
Փըչեց վըրէն, որ թըռցընի
էն աժդըհին մի փըչելով.

Տեսաւ, տեղից ժաժ չի դալի,
Ջարմանքն ու ահ պատեց հոգին.
Արնոտ աչքերն ըսպառնալի
Յառեց խոժոռ Դաւթի աչքին:

Նայեց թէ չէ—ըզգաց՝ իր մէջ
Տասը գումջի ուժ պակասեց,
Պառկած տեղից վրայ նստեց
Ու ժպտալով՝ հետը խօսեց:

—Բարճ՛վ, Դաւիթ. յոգնած ես դեռ,
Ե՛կ, մի նստի՛ր, խօսենք կարգին...
Յետոյ դարձեալ կռիւ կ'անենք,
Եթէ կրռիւ կ'ուզես կրրկին...»

Իր վըրանում բըռնակալը
Դառսուն գազ խոր հոր էր փորել,
Յանցով փակել մութ բերանը,
Վըրէն փափուկ խալի փըռել:

Ում որ յաղթել չէր կարենում,
Շողոմելով կանչում էր նա,
Նըստեցնում էր իր վըրանում
էն կորստեան հորի վըրայ:

Իջաւ Դաւիթ ձիուցը ցած,
Գընաց, նըստեց... ընկաւ հորը:
— Հահ, հահ, հահ, հահ, վերից խընդաց
Մարայ դաժան թագաւորը:

— Դէ, թող հիմի գընայ, խաւար
Հորում փըթի, էնքան մընայ.
Ու ահագին մի ջաղացքար
Բերաւ, գըրաւ հորի վըրայ:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

(Կը շարունակուի)